

Úvod

Je ovocným sadem žít každého pozemšťana. Dokládá trvalým způsobem a nejvyššízněji fakt smrti určité osoby. Podle starozákonního chápání vyjadřuje rovněž hmatatelně myšlenku společenství zemřelého v údělu všech, kdo patří do světa stínu smrti, do situace mrtvých po smrti nepřístupně pro žive...

Ano, řeč je o hřbitovu, o společně ložnici těl zemřelých a svaťem dormitáti nesmrtelných duší.

Zavítám-li do mě dosud neznámého města nebo kraje, vedou mě kroky při dostatek volného času obvykle i na místní hřbitov. Nikoli na ten zrušený, nýbrž na ten dosud provozovaný. Už z nástěnky a různých cedulek je hned u brány patrné, kdo a s jakou péčí se o hřbitov stará. Z úpravy cest, volných ploch, hřobových poli a z toho, co je za hřbitovni zdi, je možné usoudit úroveň správy celé obce či města. Někde mají hřbitovy téměř identickou úpravu. To pak vím, že je spravuje stejná firma, včetně kaménka, ačkoli leží každý z nich v jiné obci a každý zdobí jinak květnatá louka, různé solitér, stromoradi, lavičky, někde dokonce i osvětlení nebo vodní plochy.

V prostorách správní budovy se na hřbitově uzavírají dohody, nájemní a kupní smlouvy, obchody. Mezi zemřelými a nedávno pochovanými se lidé scházejí, zpívají a modlí. Jsem přesvědčen, že při návštěvě soudobého hřbitova se můžeme z podstaty křesťanství dozvědět mnohem více než z leckteré teologické přednášky, charizmatického kazání nebo evangelizační akce, zvláště pokud se při nich na to podstatně zapomíná pro světskou mentalitu výkonu a úspěchu, která do nich neztrádká prosakuje.

Hřbitov je azylem pro truchlící, centrem života obce, jehož byli zemřelí za svého života součástí. I když je smrt pro všechny stejná, člověk může být po mrti – dle místa uložení – fakticky z obce vyhoštěn. Být uložen v urně mimo hřbitov je pohana. Pohana i po smrti. Rozprašením popel do potoka, do nevyšvěcené půdy, neptimo říkáme, že dotyčný nepatří mezi nás, sporadaně občany, sousedy, mezi společenství věřících a nevěřících.

Tam, kde člověk žije, by měl i spocínout. Zvýšena dostupnost veřejných pohřbívání by mohla snížit nejen náklady na pohřb, ale též eliminovat možné problémy s údržbou hrobu. Každá „správná“ obec by proto měla mít šest „H“: Hospodu, Hřistiše, Humna, Hasiče, Hřbitov a Hřobníka. Dodejme ještě administrátora pohřbívání. Hřbitov tvoří lidé, nikoli zdi. Neexistuje bez hřobníka a úředníka, který má v archivu knihu pohřbených, stejnopisy listů o prohlídce zemřelých, nájemních smluv k hřobovým místům a seznam adres majitelů hřobových zařízení a hřobek. Je toho na jednoho až moc. Počítáč je jeho nutným a dobrým pomocníkem jako lopata pro hřobare.

Hřbitova a jeho rovi není třeba se štítit, není to pozůstatek středověké mučnický nebo opuštěné skládky. Naopak. Provozování trvalého uložení lidských pozůstatků a ostatků je nenahraditelnou službou ve veřejném zájmu. Z náhrobních desek a nápisů se odrazí místní historie, lidová zbožnost a konkrétní lidský příběh prožitý i zmarřený v přírozeném cyklu života. Díky veřejnoprávnímu aspektu péče o hřobová místa máme možnost vyčistit stupeň významnosti, jakou má územní samosprávný celek ve vztahu k významným rodákům, regionálním osobnostem i padlým vojákům či obětem komunistického režimu.

Cílem této mimořádně publikace je přiblížit hřbitov jako studnici informací o každé obci regionu Boskovicka, Letovicka a Policka, zaznamenat historii a ohlédnout se do nedávne minulosti každého jednotlivého území. Všichni, kdo se na jejím vzniku podíleli, přispěli významně k omezení možnosti ztráty historických i aktuálních informací o „jejích“ pohřbívání. A kdyby samotný hřbitov jednou zmizel vinou povodní, války, veřejným nezájmem nebo ho prostě pozvolna semlel čas, bude nejen pro archeology existovat jeho schéma dostupně na internetu. Ať už se s originálním náhrobkem nebo pod ním pohřbeným lidským ostatkem stane cokoli, pohromu může poněkud zmírnit existence elektronické zálohy.

Všem členům realizačního týmu a tvůrcům projektu patří obdiv k odvaze zpracovat toto téma, správcům jednotlivých pohřbívání pak poděkování za trpělivost a výbornou dvoulou spolupráci.

Tomáš Kotrly, odborný konzultant projektu a pracovník Ministerstva pro místní rozvoj pro agendu pohřbívání

Zatčení projektu do legislativy v ČR

Zatčení nejmenší smrti člověka nelze systematizovat, hrbtivy ano. Poprvé se o to v České republice na nejvyšší úrovni pokusil zákon č. 256/2001 Sb. o pohřebnictví a na něj navazující digitální databáze všech veřejných pohřbů a ostatků. Tyto nástroje přispěly k zachování a obnově hrbtivy, jejich organizace se stala s krajinou, k podpoře specifického rázu výstavby nových venkovských hrbtivy, jejich přizpůsobení a jedinečné působivosti v místě a v krajině a neposlední řadě i k identifikaci sepulkrálních památek. Interaktivní mapová aplikace byla v roce 2006 po třech letech ukončena a zveřejněna v Národním geoportálu INSPIRE. Na internetových stránkách www.pohreb.cz je dosud aktualizována.

Na tento kvantitativní, a tudíž nutně nedokonalý projekt navázal projekt kvalitatívni. Sice mály rozsahem dotčeného území, zato však důkladný svým obsahem.

V knize, kterou držite v rukou, je za sebou abecedně řazeno podle názvu obcí 53 hrbtivy a vyskytují-li se jich v nějaké obci více, je každý označen podle svého vlastního nebo podle své funkce - katolický, evangelický, centrální apod. Zjistit o historii každého hrbtivy alespoň ty základní údaje nebylo vůbec snadné. Na tvorbu publikace se autoršský podílili starostové, bývalí starostové, matrikáři, kronikáři, rodáci, zástupci církve i místní pamětníci. Čerpali ze známých v obcích či farních kronikách, z archivů hrbtivy, referentů správy zeleně nebo z již vydaných publikací.

V další etapě projektu byl vytvořen speciální geografický informační systém a počítačové programy pro správu hrbtivy. Pro každý do projektu přihlášený hrbtivy jsou v databázi vytvořeny a založovány karty správy pohřebiště, majence hrbtivy a samotného hrbtivy (včetně lidských pozůstatků v něm uložených). Veřejná data (velikost a typ hrbtivy, fotodokumentace a opisy z nahrobků) budou nadále administrátory pohřebiště průběžně doplňována.

V roce 2013 byly jednotlivé řady pohřebiště upraveny tak, aby jejich provozovatelé měli i po ukončení projektu trvalou povinnost „zveřejňovat na internetových stránkách www.hrbtivy.cz informace o jednotlivých zemřelých v rozsahu jméno, příjmení, datum narození, datum úmrtí, případně další doplnění v souladu s již zveřejněnými údaji na hrbtivy a zveřejněním, jako jsou například povolání, rodné jméno, místo narození apod.“

Dalším důležitým zveřejněným údajem bude datum platnosti nájmu hrbtivy a zastupitelstvem popř. radou každé v projektu zastoupené obce konce. Schvalovací procesem přibližně v krajském úřadu počítáme a zastupitelstvem popř. radou každé v projektu zastoupené obce konce.

Elektronicky vytvořená schémata hrbtivy jsou zveřejněna na výše uvedených internetových stránkách s možností vyhledávání jmén jednotlivých zemřelých. V analogové formě jsou schémata umístěna na hrbtivy v informačních cedulích, k dispozici jsou také na přiluhých obecních úřadech. V této knize je naleznete u podpisu jednotlivých hrbtivy.

Před zahájením projektu katalogizovala každá obec své hrbtivy amatérsky, podle různých klíčů.

Dle těchto výchozích podkladů měla vzniklá databáze obsahovat informace o cca 25 000 hrbtivy. Není jisté bez zajímavosti, že počet hrbtivy míst v projektu zastoupených pohřebiště stávajíci evidenci u jejich provozovatelů vůbec neodpovídá.

Hrbtivy místo nemusí být vždy identické s hrbtivy. Hrbtka mívá zpravidla více hrbtivy místo nebo je součástí hrbtivy oddíl, v němž má provozovatel pohřebiště leprve přepravena hrbtva místo pro budoucí nájemce hrbtvy. I samotný hrbtvy v sobě často ukrývá alespoň jedno volné hrbtvy místo (nad sebou nebo vedle sebe). Tyto absorpční kapacity pohřebiště jsou přitom naprosto klíčové z hlediska územního plánování, jehož jedním z hlavních cílů je vytváření předpokladů pro udržitelny rozvoj území, který mimo jiné spočívá v uspokojování potřeb současné generace, aniž by ohrozoval podstaty života generací budoucích. Je vhodné řešit absence volných hrbtivy místo stavbou kolumbárií, která jsou, zejména na venkovských hrbtivy, nestetickým prvkem no nadatmo nazývany v posmrtné paměťky. Když se kdysi kostrový hrbtvy plánovat, muselo se zároveň plánovat i jeho budoucí rozšíření, protože veřejné pohřebiště v obci je jako vana, do níž stále přitéká voda, ale nic neodtéká.

Jestliže někdo se u nás prázdným nepokusil analyzovat nerovnosti mezi stávajícími a budoucími územními nároky na bezpečné pohřbívání lidských pozůstatků do země, a to nejen pro dobu mrtva a všeobecně prosperity, ale pro období krizových událostí, zveřejněných pohřbů a pandemii největšího rozsahu. Ukazuje se, že pouze pečlivě vedený vesnický nebo městský hrbtvy vyvážení podminky pro předcházení zjištěným rizikům ovlivňujícím potřeby pohřbívání současně i budoucí generace obyvatel relativně rozsáhlého území.

Díky této regionálně vytvořené databázi hrbtivy bylo možné poprvé v novodobé historii zjistit celkový počet volných hrbtvy míst a kolumbárních schránek a sumarizovat provozované rozptyly loučky, márnice nebo kosnice v určitém přesně vymezeném území České republiky. Informace soustředěné a průběžně aktualizované v digitální databázi poslouží vedle státu a kraje především občanům přiluhých obcí. Ocení je rovněž genealogové z řad laiků a přírodovědci, soudobí nekrogeografové, kteří na katedrách sociální geografie přírodovědeckých fakult hledají empirickou odpověď na otázku po přičině současného skryvání smrti a teritoriálně veřejných projevů smrtku.

Pro se ale s elektronizací údajů veřejných pohřebiště započalo až nyní a tak malým vzorku z celkového počtu téměř 6 000 provozovaných hrbtvy v ČR. Je vlnkem obrovský deficit pozornosti vůči pohřebnictví mající kořeny již v dobách totality a v současnosti i v právních aktech EU a z něho plynoucí nedocňování hrbtvy i v konkrétní agendě státu a jednotlivých samospráv. Nebo je nastupující generace starých lidí nemající ani archaickou vzpomínku na provoz církevního hrbtvy nebo nedostatečně nebo vůbec vzdělána ve víře ve věčný život a o to více plna profikřesťanských představ, které jim systematicky vštepovala komunistická ideologie?

Nejstarší rozlišovací znak homo sapiens - rituální pohřbívání mrtvých do hrbtvy - mizí. Většina lidí dnes žije s vědomím, že musí být zpopelěna, aniž by kdy byli přítomni zpopelěnění někomu jiného! Zřidovsko-křesťanský zvyk pochovávaní mrtvých do země stále ve větší míře nahrazuje automatizovaná likvidace mrtvých v krematoriu pomocí vysokých teplot s vyloučením veřejnosti. Stále více lidí je přesvědčeno, že anonymním pohřbením svého těla v zárovišti krematoria peče učinit pro své děti to nejlepší, protože jim tím usetří náklady pohřbu a v časech budoucích i starost o úpravu hrbtvy. Tento podivuhodný postoj se v posledních desetiletích zakorenili v myslích současníků stejně rychle, jako se za stejný časový úsek z každodenního života vytřátilo nošení smrtku nebo pohřební prvody. Vše zmíněným místním akčním skupinám a jejich obcím zbývá ještě nalézt finanční podporu na výstavbu, opravu hrbtvy bran a zdi, dovybavení pohřebiště dalšími službami (třídění odpadu, zdroj vody, parkovací plocha), zatřavění či vydláždění přístupových cest nebo na přeměnu definitivně zrušených hrbtvy (či pouze trvale opuštěných hrbtvy míst) na zelené plochy pro parkové účely a křídové zóny. Kéz by se tak stalo na Boskovicku, Letovicu a Polišsku co nejdříve, když se jim výzkum a analýza současného stavu hrbtvy včetně přehledu jejich historického vývoje tolik povedal!

Tomáš Kotrly, odborný konzultant projektu a pracovník Ministerstva pro místní rozvoj pro agendu pohřebnictví